

Borie in bad

Door Jaap Kerkhoven

Het buitenmuseum gaat over arme mensen, het is een museum van de armoede. Dat wordt vaak gezegd, maar helemaal waar is het niet. Het Zaanse pandje aan de stadsgracht was de woning van tamelijk welgestelde mensen. In 2004 willen we dit huis gaan inrichten naar de situatie van omstreeks 1900, toen het pand nog aan de Lagedijk 156 in Zandijk stond. Bewoners waren de verffabrikant Jan Marinus Vis en zijn vrouw Truus Vis-Duyvis. Zij besteedden veel aandacht aan de beide dochtertjes, Debora en Annie. Het was een boeiend gezin. Brieven, gedichten en een dagboek leggen daar getuigenis van af.

Van het gezin Vis is een fotoalbum en een groot aantal losse foto's bewaard gebleven. De meeste zijn bruinwit en ze tonen ons het verstilde leven van een vervlogen tijd. Maar schijn bedriegt. Traditioneel en modern lopen moeiteloos door elkaar. Modern is bijvoorbeeld de grote hoeveelheid foto's van de kleintjes: in de wieg, in de kinderstoel, op de schommel. Alles was van belang. Dat blijkt ook wel uit de uitvoerige brieven bij de gelegenheid van een logeerpartij van Borie - zoals Debora thuis al gauw genoemd werd - en uit het dagboek dat moeder Truus vanaf Bories geboorte in 1894 over haar heeft bijgehouden. Zij maakte ook zo'n boek voor het acht jaar jongere zusje, maar dat lijkt verloren te zijn gegaan. Een foto

die eruit springt, is die van de twee meisjes in bad. Borie zal er twaalf of dertien jaar zijn en Annie vier of vijf. Ze kijken recht in de lens, waar ongetwijfeld hun vader - een enthousiast fotograaf - achter schuilging.

Een zitbad was in die tijd voor de meeste mensen een ongekende luxe, maar voor Borie was het heel gewoon. In juni 1895 logeerde ze bij haar tante en ging ze om de andere dag 'in het grote bad'. Een half jaar later had ze koorts tot 39.2 en noteerde moeder 'koud gebaad gewoon'. In juni 1896 noteerde zij: 'Ze krijgt nu haar badje staande in 't bad, terwijl ik haar met de slang der waterleiding of spons begiet. Ze vindt deze manier veel prettiger'. In oktober 1898 nam Borie 'na 't bad de handdoek bij twee tegenovergestelde punten, evenals wij en droogde zoo haar rugje af'. In 1902 was moeder zwanger: "t Is zoo aardig, eerst voor je wist dat we ons zusje eens hoopten te krijgen, keek je onder 't wasschen dikwijls naar mij en zei je soms: wat wordt u dik. Nadat je 't wist, scheen je 't natuurlijk te vinden en nam je er zoo goed als geen notitie van. Wat ben ik blij, je zoo te hebben opgevoed'. Moeder bleef ook later betrokken bij het wassen. Punctueel noteert zij in dat verband vier jaar later in het dagboek de inzettende veranderingen aan het meisjeslichaam. Dit alles attendeert op nog iets in die foto van de meisjes in bad: wie zou verwachten dat daarvan een prentje werd geschoten in die Victoriaanse tijd?

Het dagboek van Truus - met gewichtstabellen, notities over dieet enzovoort - geeft blijk van een intensieve zorg voor het fysieke en persoonlijke welzijn van haar dochter. Zij hoorde tot de eerste generatie vrouwen met een professionele opleiding in de verpleging. De verzorging van zieken vond voor die tijd nog thuis plaats door gezinsleden of personeel. Alleen de armen leverden zich noodgedwongen uit aan het doorgaans afgeleefde werkvolk dat in gasthuizen vol besmettingsgevaar de verpleging deed. De vaardigheden en kennis waar de artsen behoefte aan hadden, begonnen na 1880 geleverd te worden door vrouwen met een redelijk scholingsniveau. Die eerste pleegzusters waren vrouwen uit de burgerstand, die zich op die manier konden ontwikkelen en een plaats konden innemen buiten de gezinssfeer.

Truus begon in 1892 aan haar opleiding in het kinderziekenhuis in Rotterdam. Zij was toen 29 jaar. Die stap betekende de ontsnapping aan een benauwende situatie. Want in 1890 had zij haar verloving met Jan Marinus verbroken en alles in de Zaanstreek maakte haar sindsdien neerslachtig. Toch heeft ze het besluit zich aan te melden voor de opleiding pas na veel twij-

fels genomen. Haar moeder sukkelde met haar been, dus moest ze niet voor haar zorgen? Was het niet egoïstisch om naar Rotterdam te gaan? Velen, meende ze, zouden haar besluit sterk afkeuren. Maar kon een roeping van pleegzuster ooit egoïsme zijn? En als ze niet opgewekt was, kon ze dan haar moeder wel echt tot steun zijn? Dit gepieker laat zien dat voor vrouwen een opleiding nog iets ongewoons was. De verpleging werd steeds meer beschouwd als een passend beroep voor ontwikkelde vrouwen. Maar hun zorgzame hand was in de eigen familie en het gezin even welkom als in een betaalde baan.

In 1894 trouwde Truus alsnog met Jan Marinus. In 1893 had zij hem al bij een ziekte verzorgd. Dankzij haar opleiding kon zij na haar huwelijk moderne inzichten toepassen in de intieme sfeer van het gezinsleven. In 1901 beleefde zij de vreugde dat haar specialistische kennis Borie relatief makkelijk door een tyfusaanval heen hielp. Maar in november 1905 gaf die kennis alleen wanhoop. Toen stierf een zoontje op de avond van zijn geboorte. Maanden later noteerde zij in Bories dagboek: 'En was 't maar goed verzorgd geweest, dan konden we nog eerder vrede er mee hebben. Maar toen moeder 't in de armen kreeg, toen kon moes niets meer voor hem doen'. In later tijd hielp zij bij het uitdragen van de rol van vrouwen als verantwoordelijke voor de gezondheid van het hele gezin. In 1925 publiceerde zij 'Wenken voor ziekenverpleging in eigen woning', in 1927 gevolgd door 'Wenken voor moeders bij kinderziekten'. In dit nuchtere boekje klinkt soms iets van angstvalligheid door. Warm of koud kinderbadje? 'Men bedenke, dat men met water ook kwaad kan doen!'

Preventief gerichte medische inzichten vonden het eerst ingang bij de welgestelden. Het gezin Vis was modern in die aandacht voor huishoudelijke en persoonlijke hygiëne. Het lijkt geen toeval dat van hun kinderen niet een poppenhuis, maar uitgerekend een badhuis bewaard is gebleven. Het Zuiderzeemuseum heeft van mevrouw E. Schwippert, kleindochter van Annie Vis, dit fraaie stuk kinderspeelgoed geschonken gekregen. De muren van imitatiesteen, de deur, de

trap en het dak zijn van hout, de ramen zijn voorzien van glas, de wastafel is keramiek en ijzer, en het bad is van zink. Wie weet wat Borie aan toekomstplannen achter haar badhuis heeft ontwikkeld. Toen zij twaalf was, besloot zij haar moeder te volgen: 'Ik vind als je verpleegster wordt ben je voor alles klaar - ook als je trouwt en dat ben je niet als je onderwijzeres of zoo wat wordt'.

Borie is ongetrouwd gebleven en heeft vele jaren in de wijkverpleging gewerkt. Wat begonnen was bij de burgerij, vond ingang in brede lagen van de bevolking. Dit kan bij een inrichting van het Zaanse pandje naar de situatie in 1900 natuurlijk niet zichtbaar worden gemaakt. Maar wilt u de gedrevenheid van de pleegzuster - met het motto 'Rust, Reinheid, Regelmaat' - nader leren kennen, gaat u dan naar het Openluchtmuseum in Arnhem. Daar staat sinds enige tijd een Groene kruisgebouw uit de jaren '50. U kunt er zien, en vooral ook horen, hoe de gewone man en vrouw in aanraking kwamen met de genoemde inzichten op het gebied van persoonlijke verzorging en hygiëne. Uw oren zullen tuiten van de welwillende aanwijzingen in verband met uw dagelijkse hebbelikheden. ■

Truus Duyvis aan haar moeder D. Duyvis-Verkade, 15 februari 1892.

't Spijt me en 't is me dubbel moeielijk, nu U niet wel is, om mijn besluit uit te voeren en van u weg te gaan. Hield mij dat niet terug, dan had ik al geschreven aan 't bestuur van 't kinderziekenhuis in Rotterdam. U weet niet half hoe moeielijk 't mij valt dit alles te zeggen en wilde ik zelf maar dat alles maar achter den rug was en ik werkzaam, daar waar zooveel te werken valt. Zoek ik 't te ver, terwijl 't werk mij vlak voor de voeten ligt ik weet 't niet.

